

פגז הפסח והשירותים

כפנוף לעידוד הצפיחה והתעסוקה במשק הישראלי

אוריאל לין
נשיא איגוד לשכות
המסחר

אירלנד כבר הבינה זאת היטב, כשהחליטה על מדיניות כלכלית שונה. היא הפחיתה את מס החברות לכל המגזר העסקי לרמה של 12.5%. התכנית האחרונה של האוצר להפחתת המיסים, לפיה יופחת מס החברות, במהלך חמש שנים, לרמה של 25% הנה סנונית ראשונה, המבשרת כי

מתחיל לחול שינוי גם בתפיסה הכלכלית השוררת בישראל.

בישראל, מגזר המסחר והשירותים מהווה 62% מהמגזר העסקי. נשאר מרחב של עוד 8% גידול של התוצר העסקי קודם שנסתווה למבנה הכלכלה בארצות אירופה המפותחות. מגזר זה אף נותן הזדמנות לצעירים ולצעירות להיכנס לתחום העסקי ולפתח עסק משלהם. אכן, ההיי-טק היזמי שובה יותר את הדמיון וממקד יותר את תשומת הלב. אולם, חלק חשוב מתחום ההיי-טק הוא המחשוב – ביצירת תוכנות ובאינטרנט, ואף הם, בחלקם הגדול, נופלים בתחום השירותים.

אולם, גם בתחום השירותים המסורתיים קיימות הזדמנויות רבות. נכון, רק 50% מהעסקים החדשים מצליחים, אבל הניסיון כדאי, ובמיוחד לאנשים צעירים. הסיפוק ואופק ההתרחבות שיש לאדם, שהוא בעליו של עסק פרטי, הם בדרך כלל מעל ומעבר לסיפוק שיכול להיות לאדם שכיר. מה גם שרמת ההשקעה הנדרשת במגזר המסחר והשירותים בדרך כלל אינה גבוהה כמו זו הנדרשת בתחום הייצור.

מגזר המסחר והשירותים אינו מבקש כל סיוע מהמדינה, אלא שלא תהווה המדינה גורם מעכב ולא תכביד עליו שלא לצורך. כל מה שצריכה מדינה לעשות הוא לבנות את המערכת בתחום המיסוי, הרישוי והפיקוח, באופן שיעשה את המדינה למקום שנוח לעשות בו עסקים. את השאר תעשה כבר האוכלוסייה עצמה, שכן אנו חיים כיום במשק מטריאליסטי ויזמי.

באיגוד לשכות המסחר מצויים לא פחות מ-100 חטיבות פעילות של ענפי משק שונים, כמו: מסחר סייטונאי, מסחר קמעונאי, יצוא, יבוא, נדל"ן, שוק ההון, שירותים פיננסיים, תיירות, רפואה פרטית, שירותים עסקיים ועוד. רשימה חלקית זו מוכיחה עד כמה מגוון מגזר השירותים במשק הישראלי כיום.

עד כמה שהדבר מפתיע, עד היום חלק לא קטן מקובעי החלטות במשק וגם אישים מהמדיה חושבים על המשק הישראלי כמחולק לשני חלקים עיקריים: משק יצרני ומשק בלתי יצרני. במשק היצרני מצויים קודם כל התעשייה, המלאכה והייצור ולאחר מכן הבנייה, בעוד שבחלק הלא יצרני כלולים בעיקר ענפי המסחר והשירותים למיניהם.

תפיסה אנכרוניסטית זו, עד כמה שהיא יכולה לעורר פליאה, הנה אחת הסיבות לעיכוב התפתחותו של המשק בישראל. במשך שנים שררה הנחה מוטעית ברמת מקבלי החלטות, כי יש לכוון את כל המאמצים על מנת לעודד את צמיחתה של התעשייה, וכל השאר יתפתח ויצמח מאליו. כדי לעודד את התעשייה, יש לשנות ללא הרף את החוק לעידוד השקעות הון ולקבוע מה יהיה גובה המענקים, אילו הטבות מס תינתנה, לכמה זמן ומה יהיה הדירוג השונה של ההטבות על-פי המיקום הגיאוגרפי. על-פי תפיסה זו, מטילים מסים כבדים על הכול: מס הכנסה גבוה, מס מעסיקים גבוה, מס חברות גבוה, ולאחר מכן מעניקים הטבות מס, פטורים והטבות למגזרים מוגדרים במשק.

מה ששכחו קובעי החלטות אצלנו הוא, שפרט לתעשייה קיים מגזר עסקי ענק, פרטי, כלכלי, יזמי ובלתי תלוי, הטומן בחובו פוטנציאל עצום עבור התפתחות המשק ויצירת מקומות עבודה. במקום לחשוב איך לעודד את צמיחת התעשייה בלבד, תועלה המחשבה לשאלה כיצד מעודדים בעיקר את המגזר העסקי כולו.

בכל אחת מארצות המערב המפותחות, חלקו של מגזר המסחר והשירותים הוא ברמה של כ-65 עד 70 אחוזים מהתוצר. זהו גם המגזר שמייצר את מרבית מקומות העבודה. בשנת 2004 חלה עלייה של 38,000 משרות שכיר בענפי המסחר והשירותים לעומת עלייה של 5,000 משרות בלבד בתעשייה. ענפי המסחר והשירותים מעסיקים כ-44% מכלל המשרות במשק, כולל המגזר הציבורי, לעומת 14% בלבד בתעשייה. בפועל, בחמש השנים האחרונות הצטמצם מספר המשרות בתעשייה בכ-19,000 משרות. זאת לעומת גידול של 120,000 משרות במסחר ושירותים. רק בחודש מרס האחרון נוספו למגזר המסחר והשירותים 16,100 משרות, בעוד שבתעשייה נוספו 1,500 משרות בלבד.

זוהי אינה התפתחות בלתי בריאה. זוהי התפתחות טבעית בכל משק מודרני בעולם המערבי. אנו נעשים יותר ויותר דורשי שירותים ועתירי שירותים. כיום, הצורך ליצור מקומות עבודה נוספים במשק ובמסגרת גדולה, אינה דווקא במגזר התעשייה. כפי שצוין לעיל, המגמה בחמש השנים האחרונות מצביעה בבירור על כך, שלתעשייה אין פוטנציאל אמיתי ליצירת מקומות עבודה נוספים. כיום אנו מייצרים הרבה יותר בפחות כוח אדם. קווי ייצור מועברים אל מחוץ לישראל על-פי מבחן עלות העבודה. לכן, המבחן למערכת עסקים אינו אמור להיקבע על-פי ייעודו של העסק, אלא על-פי כלכליות העסק. אין זה משנה אם עסק מצליח הוא בתחום הייצור או בתחום השירותים. הקריטריונים המבחינים הם: האם העסק עומד על רגליו, בלתי נתמך מקופת הציבור ובעל יכולת ליצור מקומות עבודה לבעליו או לעובדים נוספים.

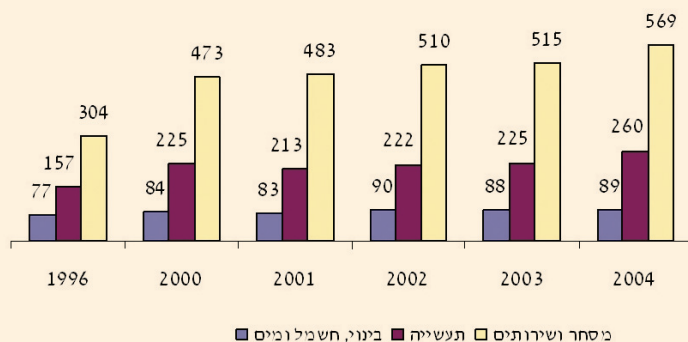

בסחר ושירותים

פדיון בענפי המשק

התפתחות הפדיון בענפי המסחר והשירותים בעשור האחרון משקפת בעיקר את מיצובה של ישראל במפת הסחר הבינלאומית כתוצאה מפתיחת המשק לתחרות. שינוי זה הפך את המשק לרגיש יותר לשינויים במצב הכלכלי בעולם.

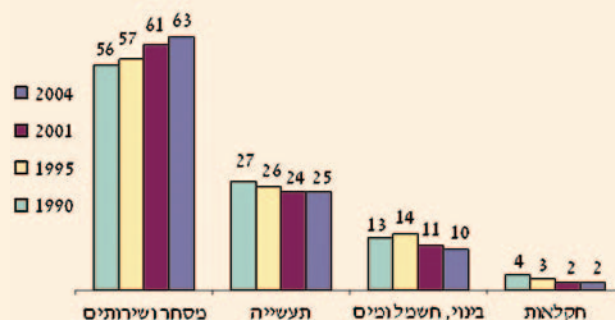
פדיון שנתי של ענפי המשק בשנים 1996-2004 (מיליארד ₪ שוטפים)

התוצר העסקי בענפי המשק

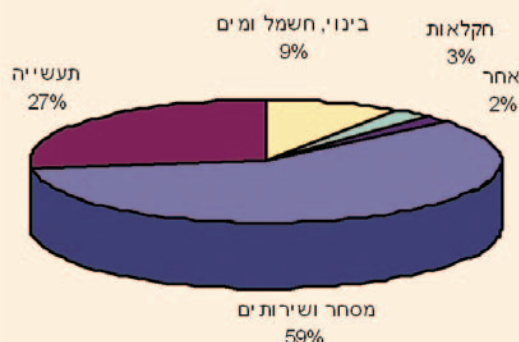
במהלך השנים 1995 ועד 2004 הובילה צמיחתם של ענפי המסחר והשירותים¹ את צמיחת התוצר העסקי, עם שיעור גידול מצטבר של כ-45%. צמיחתם של ענפי התעשייה במהלך שנים אלו הגיעה לשיעור גידול של כ-22%.

משקל חגזי בתוצר העסקי בשנים 1990-2004 (באחוזים)

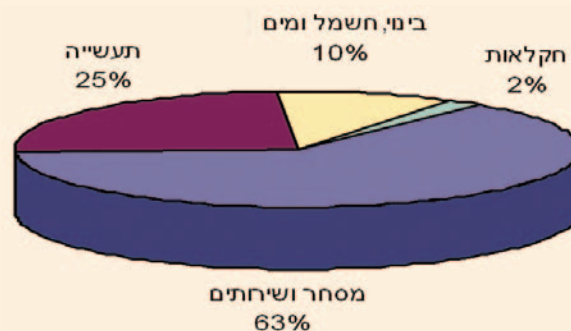

חלקם הגדול של ענפי המסחר והשירותים בתוצר משקף מגמה עולמית, כאשר חברות בענפי המסחר והשירותים מובילות את כלכלת העולם. תופעה זו מתחזקת נוכח התחזקות התעשיות הטכנולוגיות והמעבר של תעשיות עתירות כוח האדם לייצר באזורים בהם העלויות נמוכות יותר.

התפלגות הפדיון לפי ענפי המשק לשנת 2004 (100% פדיון = 964 מיליארד ₪)

התפלגות התוצר העסקי לפי ענפים לשנת 2004 (100% תוצר עסקי = 345 מיליארד ₪)

השוואת הנתונים מעידה, כי לענפי המסחר והשירותים בישראל פוטנציאל צמיחה נרחב.

¹ ענפי המסחר והשירותים כוללים: מסחר, שירותי אוכל והאחר, תחבורה, אחסנה, תקשורת, שירותים פיננסיים, שירותים עסקיים ושירותים אישיים.

תעסוקה

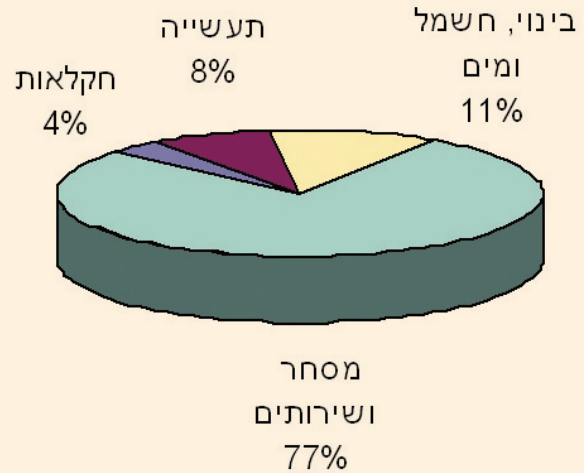
עוסקים² בענפי המשק

שיעור השינוי בהיקף התעסוקה בענפי המשק בשנים 2004-2001

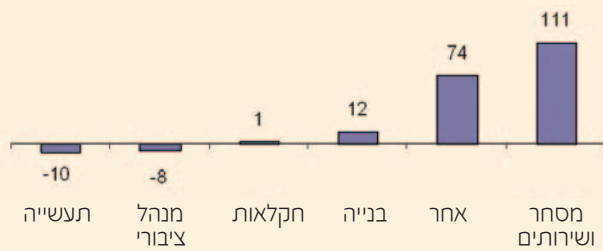

בעשור האחרון הרחיב מגזר המסחר והשירותים את מספר המועסקים, בעוד שענפי המשק המסורתיים – תעשייה, בנייה וחקלאות – צמצמו את היקפי התעסוקה שלהם, תוך קליטת עובדים זרים רבים.

התפלגות העוסקים במגזרי המשק לשנת 2004

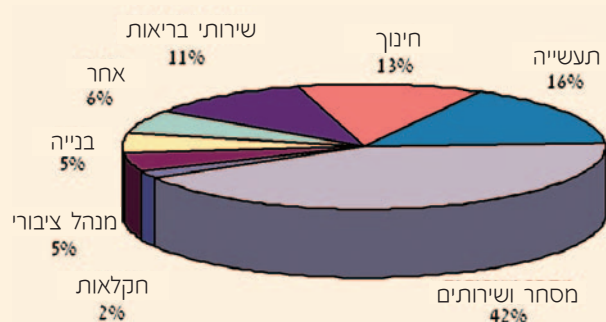

תוספת מצטברת של מועסקים בענפי המשק באלפים בשנים 2004-2001

התרחבותה המהירה יחסית של התעסוקה בענפי המסחר והשירותים, הביאה לגידול חלקם של המועסקים בענפים אלו, מ-36% בשנת 1996 ל-42% מכלל המועסקים בשנת 2004.

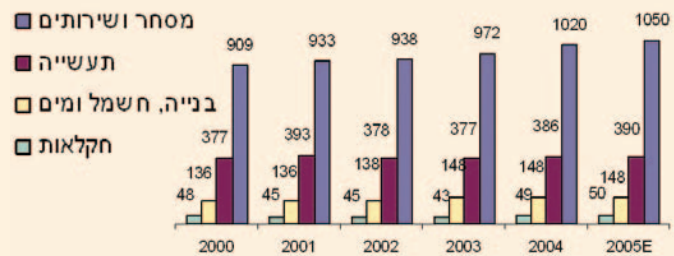
התפלגות המועסקים בין מגזרי המשק השונים בשנת 2004

פועסקים

בשנת 2004 הגיע מספרם של המועסקים במשק ל-2.4 מיליון. בשנה זו גדל מספר המועסקים, כולל שכירים במשק, בשיעור של 3%, שהם כ-71 אלף מועסקים. זאת בהשוואה לגידול של 46 אלף בשנת 2003 ו-20 אלף מועסקים בשנת 2002. מרבית המועסקים נקלטו במגזר הציבורי ובתחום המסחר.

מספר המועסקים בענפי המשק בשנים 2004-1999 (באלפים)

בשנת 2004 המשיכו ענפי המסחר והשירותים להוביל את התרחבות התעסוקה בסקטור העסקי, עם גידול של כ-5% במספר המועסקים לעומת ענף התעשייה, בו שיעור המועסקים עלה ב-2.3% בלבד. מן הראוי לציין, כי אפילו בשנות המיתון, בהן צמצם המגזר העסקי את מספר המועסקים, שמר המגזר הציבורי על עלייה קבועה בשיעור המועסקים.

² עוסקים – על בסיס נתוני מע"מ, לא כולל בנקים וחברות ביטוח

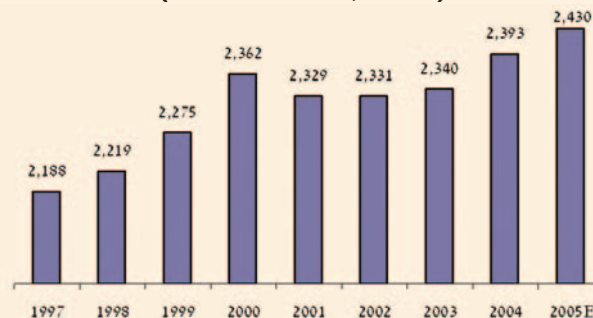
בשרות שכיר³

בשנים האחרונות (1997-2004) הוסיף מגזר ענפי המסחר והשירותים כ-190 אלף משרות שכיר, זאת לעומת ענף התעשייה בו צומצם מספר משרות השכירים בתקופה המקבילה בכ-26 אלף משרות.

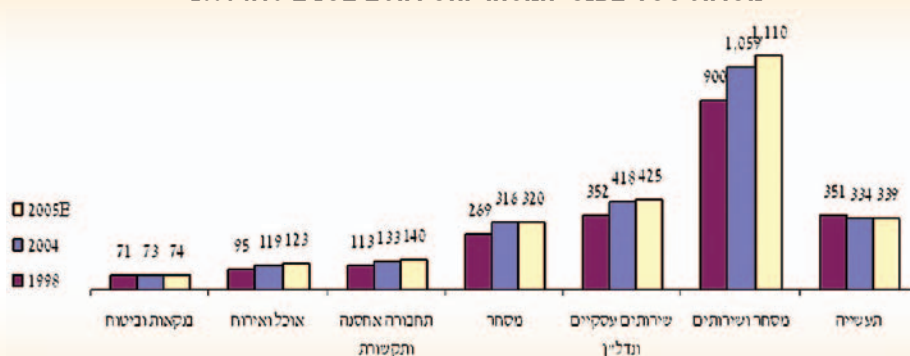
בחמשת החודשים הראשונים של שנת 2005 נרשמה מגמה זהה, כאשר נוספו 56 אלף משרות בענפי המסחר והשירותים, עלייה של 5.5% לעומת התקופה המקבילה אשתקד. מספר המשרות בענפים אלה הגיע בחודש מאי ל-1.1 מיליון משרות. זאת לעומת ענף התעשייה, שרשם עלייה של 2.4%, תוספת של 7,800 משרות שכיר, והגיע ל-339 אלף משרות.

(באדיבות איגוד לשכות המסחר, אגף הכלכלה)

משרות שכיר במשק בשנים 1997-2005 (באלפים, עובדים ישראליים)

משרות שכיר בענפי המסחר והשירותים בשנים 1998-2004

³ למספר משרות שכיר לחודש שבעבורן שולם שכר באותו החודש.

³ מספר השכירים (קבועים וזמניים) המופיעים בגיליונות התשלומים של עסקים, אשר עבדו באותו חודש לפחות יום אחד. הנתונים מתייחסים